

ХРОНІКА ТА ІНФОРМАЦІЯ

В. Є. РОМАНОВ (Дніпропетровськ),
О. М. РУДІК (Дніпропетровськ)

Всеукраїнська наукова конференція «Проблеми демократизації посткомуністичного суспільства у контексті європейського досвіду»

10—11 листопада 1998 р. у Дніпропетровському філіалі Української Академії державного управління при Президентіві України відбулася Всеукраїнська наукова конференція «Проблеми демократизації посткомуністичного суспільства у контексті європейського досвіду».

У роботі конференції взяли участь 50 науковців та експертів з ряду провідних інститутів НАН України, Ради безпеки, Академії державного управління, університетів, дослідницьких та наукових центрів з різних регіонів країни.

Дніпропетровський філіал не вперше збирає у своїх стінах гуманітарну еліту України. Протягом останніх двох років за підтримкою Дніпропетровського регіонального відділення фонду «Відродження» тут відбувся двотижневий семінар «Трансформація світогляду» для завідувачів кафедр суспільно-політичних наук вузів області, працювала перша Літня школа істориків, відбулося декілька політологічних читань і семінарів, здійснюється масштабний дослідницький проект «Вибори у промисловому мегаполісі — наукові студії». Проведення таких наукових акцій є одним з провідних орієнтирів у роботі Дніпропетровського філіалу Академії державного управління як нового навчально-наукового закладу європейського типу. На це зауважив у своєму вітальному слові до учасників конференції директор філіалу С. М. С е р ь о г і н. Він зазначив, що конференція є визначним кроком в історії філіалу, якому в грудні 1998 р. виповнилося 5 років.

Конференція почала свою роботу з пленарного засідання, на якому були заслухані доповіді та повідомлення, що репрезентували різноманітні підходи до проблеми демократизації посткомуністичного суспільства. З доповіддю «Деякі протиріччя та проблеми становлення демократії в Україні» виступив декан факультету політології Таврійського екологічного інституту П. В. К у з ь м і н. Він, зокрема, зазначив, що головною проблемою процесу демократизації в Україні є протиріччя між проголошенням України демократичною, соціальною, правовою державою та рівнем зрілості економічних, соціально-політичних і духовних передумов для цього. На думку автора, проблема полягає в тому, що Україна знаходиться лише на початковій стадії формування ринкової економіки. Історія не знає прикладів функціонування демократії в країнах без ринку та приватної власності. Становлення демократії в Україні гальмується надзвичайно слабкою готовністю й здатністю до проведення демократичних перетворень органів влади та державного управління. Влада в Україні відчужена від більшості суспільства. Україні конче необхідна державно-правова реформа, ціль якої — створення дієвої системи забезпечення й захисту конституційних прав і свобод людини, цивілізованих умов її життя.

У доповіді «Тенденції трансформації соціально-політичних орієнтацій населення в умовах перехідного періоду», з якою виступив заст. директора з наукової роботи філіалу, канд. іст. наук, доц. В. Є. Романов, йшлося про результати соціологічного дослідження соціальних та політико-ідеологічних орієнтацій населення на прикладі м. Дніпропетровська. Доповідач відзначив, що протягом останнього року в міському середовищі спостерігається посилення розбіжностей між старими ідеологемами і новими соціальними орієнтирами, які ґрунтуються на цінностях демократії та ринкової економіки. Так, 33 % опитаних городян позитивно ставляться до соціалізму, в той час як приватну власність підтримує 49 %, економічні реформи — 46 %, незалежність України — 53 %, демократію — 55 % опитаних. Однак при цьому більшість городян і досі дотримується лівої та лівоцентристської політичної орієнтації, що об'єктивно становить електоральну базу лівих політичних сил.

На початку свого виступу «Демократичний досвід виборчих кампаній: президентської в РФ у 1996 р. та парламентської в Україні у 1998 р.: уроки, наслідки, перспективи» державний експерт відділу аналізу внутрішніх процесів у Російській Федерації Національного Інституту українсько-російських відносин при Раді безпеки України проф. О. Й. Гринкевич зазначив, що одним з основних результатів березневих виборів в Україні, крім безпосереднього обрання нового складу Верховної Ради України, є те, що ці вибори були генеральною репетицією гри основних політичних сил напередодні виборів Президента України 1999 р. Доповідач звернув увагу на тенденцію розходження України та Росії в процесі розвитку власних політичних систем, оскільки менталітет українського народу більше схильється до консенсусу. Логіка політичних змагань в Російській Федерації призвела до практичного поділу російського суспільства на два основних табори — «червоних» і «білих». Вибори підтвердили, що тільки ці політичні групи російського суспільства є вирішальною силою. Відсутність достатньої соціальної опори, організаційна слабкість груп підтримки зводили нанівець шанси інших претендентів на президентську посаду. Численні спроби створити так звану «третю силу» були невдалими. Україна теж на сьогодні має аналогічну ситуацію. Під час розгортання президентської виборчої кампанії доцільно залучити до широкого виборчого блоку всіх сил центристського спрямування. Перед вітчизняними претендентами на президентське крісло сьогодні постає проблема адекватного використання російського досвіду. Не лише сліпим копіюванням рекламних заходів на кшталт «Голосуй, а то програєш», а виваженим, з урахуванням культурних, соціальних, етнічних особливостей нашого населення, застосуванням сучасних виборчих технологій і завчасного корегування стратегічних і тактичних настанов своєї діяльності.

Гість конференції із США — керівник фонду ім. Фулбрайта в Україні, проф. Уільям Глісон виступив з доповіддю «Перспективи розвитку демократії в Україні з точки зору західного експерта». Він виділив дві головні проблеми процесу демократизації в Україні: перша — вкрай повільні зміни, що відбуваються у вищих ешелонах влади, друга — безпрецедентна масштабність змін, яких потребує українське суспільство у всіх сферах суспільного життя. На думку автора, майбутнє української демократії у великій мірі залежатиме від розвитку подій у Росії, яка зараз перебуває у надзвичайно важкому становищі.

Головний консультант відділу політичних відносин Національного Інституту українсько-російських відносин при Раді безпеки України А. О. М і ш и н у своїй доповіді «Вступ до філософії зовнішньої політики України в контексті політичної культури посткомуністичного суспільства»

звернув увагу учасників конференції на проблеми філософського осмислення засад зовнішньої політики України. Філософські моделі дають дослідникам більше можливостей в осягненні сутності політичних відносин в сучасному посткомуністичному просторі. Він запропонував ввести курс «Філософія зовнішньої політики» до навчальних програм Дипломатичної Академії, Інституту міжнародних відносин, інших навчальних закладів, які причетні до підготовки спеціалістів у галузі міжнародних відносин.

У доповіді завідувача кафедри політичної економії Державної металургійної академії України, проф. В. М. Тарасевича «Імперативи демократизації перехідної економіки України» йшлося про те, що специфіка перехідної економіки України пов'язана не тільки з феноменом перехідності національної економіки, що формується, а також з типом запізнілого економічного розвитку, складним пошуком новою незалежною державою свого місця в системі цивілізаційних координат, особливим слов'янським менталітетом, етнічною та релігійною неоднорідністю суспільства і традиціями спільного проживання. Перехідна економіка України є складовою частиною безпрецедентних по складності різноманітних перехідних процесів, що охопили світове співтовариство в цілому, його регіональні та локальні складові. Оцінюючи реальне співвідношення прогресивних і регресивних тенденцій у національній економіці, які зумовлюються зовнішнім впливом, автор вважає, що з двох можливих варіантів її еволюції — перетворення в економіку напівколоніального типу або поетапне досягнення рівня середньо- і високорозвинутих економік — найбільш вірогідним зараз є перший. Вирішальна роль у подоланні вищезазначеної тенденції належить внутрішнім основам і механізмам розвитку національної економіки, ключовим з яких є її демократизація.

Доповідь начальника інформаційно-аналітичного відділу філіалу Української Академії, д-ра соціолог, наук Ю. П. С у р м і н а «Президентські вибори в Україні: контури та проблеми в дзеркалі соціологічних досліджень» була присвячена аналізу тенденцій, які впливатимуть на майбутню президентську кампанію. У виступі було проаналізовано участь у президентських виборах головних політичних партій, а також розглянуті можливі варіанти розгортання боротьби між претендентами на посаду Президента України. Доповідач висловив думку, що, незважаючи на гостру політичну боротьбу, бурхливу полеміку та нові хвилі компромату, появу якого слід очікувати найближчим часом, вибори все ж пройдуть у руслі європейських норм, тому що наше суспільство, попри всі негаразди, поступово опановує загальнодемократичні цінності.

В своєму виступі «Проблеми відносин України з країнами Центрально-Східної Європи в контексті вступу Польщі, Чехії та Угорщини до НАТО і ЄС» науковий співробітник Ужгородського відділу Інституту світової економіки і міжнародних відносин ПАН України, доц. І. М. С ю с ь к о зазначив, що за нинішніх умов треба говорити не про стратегію, а про захисну реакцію України на процеси, що відбуваються в її найближчих сусідах: Польщі, Чехії, Угорщині та Словаччині, вступ яких до НАТО та Європейського Співтовариства створить принципово нові умови взаємовідносин цих країн з нами. Єдиний шлях до подолання відставання України від решти посткомуністичних європейських країн — потужний економічний ривок. Саме це завдання є найбільш складним, оскільки по реформах Україна відстає від них на 3—5 років. На жаль, Україна ще не визначилася із своїми стратегічними національно-державними інтересами.

Подальша робота конференції проходила в двох секціях: «Геополітичні реалії сучасного поставторитарного суспільства», керівником якої був

зав. відділом всесвітньої історії та міжнародних відносин Інституту історії НАН України, д-р іст. наук С. В. Віднянський і «Демократизація та становлення системи місцевого самоврядування», робота якої проходила під керівництвом д-ра соціолог, наук Ю. П. С у р м і н а.

В ході роботи пленарних і секційних засідань, під час проведення круглого столу «Україна на шляху до демократії: реалії сьогодення та перспективи ХХІ ст.» було обговорено ряд рекомендацій і пропозицій. Значну увагу зібрання приділило питанням розвитку методології геополітики та геополітичного прогнозування, становлення української політичної нації й національної еліти, процесу формування політичної культури європейського зразка. На думку учасників конференції, слід більше уваги приділяти виробленню нового, демократичного механізму прийняття зовнішньополітичних рішень. Для цього пропонувалося використовувати можливості створеного навесні 1998 р. Товариства зовнішньої політики України та розбудувати мережу його філіалів. Складовою частиною забезпечення зовнішньополітичного курсу України в нових геополітичних умовах мусить стати створення Центру вивчення досвіду політико-економічних реформ та трансформацій держав Центрально-Східної Європи. Учасники конференції, зокрема, вважають за необхідне зосередити увагу науковців та урядових структур на вивченні проблем, які пов'язані з проявами «транснаціональної політики», як однієї з реальних загроз існуванню молодих посткомуністичних держав. Під час дискусій неодноразово висловлювалася думка про необхідність внесення в перелік спеціальностей з гуманітарних дисциплін ВАК України таких нових спеціальностей, як «Міжнародні відносини», «Філософія зовнішньої політики».

За оцінками її учасників, Всеукраїнська наукова конференція пройшла на високому теоретичному рівні і стала помітною подією останніх місяців у науковому житті України.